

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто сутність, складові структури та характеристики міжкультурної компетентності. Розкрито визначальні ознаки компетентності. Проаналізовано дослідження зарубіжних та вітчизняних дослідників у галузі міжкультурної компетентності.

In this article essence, aspects of the structure and characteristics of intercultural competence are considered. Defining features of competence are revealed. The article analyzes foreign and local researches in the field of intercultural competence.

Ключові слова: комунікація, міжкультурна комунікація, компетентність, міжкультурна компетентність. Key words: communication, intercultural communication, competence, intercultural competence.

ВСТУП

Тенденції розвитку сучасного суспільства, інтеграційні та глобалізаційні процеси, що зумовлюють збільшення міжкультурних контактів, які передбачають інтенсифікацію міжкультурної взаємодії, призвели до переосмислення сутності культурної та національної ідентичності і до потреби набуття відповідних знань та навичок індивідами в умовах полікультурності.

Професійна компетентність фахівців різних галузей діяльності як у державному, так і приватному секторах, стає немислимою без володіння ними міжкультурної компетентності, з метою ефективного реалізації поставлених цілей і завдань у професійній сфері.

Проблематика міжкультурної компетентності ще з часів початку вивчення міжкультурної комунікації у 1950-х роках та виведення її у наукову галузь, була актуальною для усіх країн, що мали хоча б якісь контакти з представниками інших країн та, які не могли досягти порозуміння. Завдяки усвідомленню культурних відмінностей різних етнічних груп, що впливали на формування їх світобачення і устрій країн, та подальшому дослідженню факторів, які зумовлювали ці відмінності, у науковому світі з'явилися теоретичні та практичні надбання щодо знань, вмінь та навичок, якими має володіти індивід для досягнення успіху при взаємодії з представниками інших культур.

На сьогоднішній день міжкультурна компетентність є інструментом досягнення успіху в міжкультурній взаємодії та якісному виконанні своїх професійних обов'язків.

Численні дослідження усіх аспектів міжкультурної комунікації та міжкультурної компетентності за більш як 50 років дали значну базу наукових робіт, котрі дозволяють вибудовувати алгоритм формування компетентності у міжкультурній взаємодії індивіда незалежно від сфери і особливості його діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проведення аналізу визначальних характеристик компетентності та окреслення її ключових рис. Дослідження сутності поняття "міжкультурна компетентність" та аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до її трактування. Розкриття основних ознак та складових структури міжкультурної компетентності, а також особливостей її формування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Комунікація в міжкультурному контексті визначається як взаємодія індивідів, які є носіями різних культур, кожен з яких має свою мову, типи поведінки, ціннісні установки, звичаї і традиції. У цій взаємодії поведінка індивіда зумовлена його приналежністю до певної соціокультурної і мовної спільності. Міжкультурна комунікація ґрунтується на процесі символічної взаємодії між індивідами і групами, культурні відмінності яких можна розпізнати; сприйняття і

ставлення до цих розбіжностей впливають на вид, форму і результат контакту [1, с. 67—68].

На думку Садохіна О.П., головне місце в процесах глобалізації займає здатність адекватного освоєння культурних цінностей інших народів, оскільки глибина і ефективність цієї взаємодії визначає взаємну зацікавленість партнерів один в одному, можливість задоволення ними своїх потреб та запитів, ступінь їх готовності брати участь в діалозі культур [2, с. 251].

Для досягнення взаєморозуміння між представниками різних культур необхідна певна сукупність знань, навичок та вмінь, спільних для всіх комунікантів, яка в теорії міжкультурної комунікації отримала назву "міжкультурної компетентності".

У вітчизняному науковому обігу використовується два терміни "компетенція" і "компетентність", що в англійській мові передається одним словом "competence". Ведеться багато суперечок через різні підходи до трактування цих понять та відмінностей чи схожостей між ними.

Етимологічна близькість термінів "компетенція" і "компетентність" закономірно зумовила проблему щодо їх інтерпретації: в одних випадках значення цих термінів розмежовується, "компетенція" і "компетентність" розглядаються як самостійні поняття, що виражають, перший — повноваження, права, а другий — характеристику носія цих повноважень; в інших випадках компетентність розглядається як реалізація компетенції або навіть як поняття, тотожне їй за змістом [2, с. 252].

Садохін О.П. зазначає, що у сучасній науковій літературі немає єдності щодо змісту цих понять. Так, у "Словнику іншомовних слів" терміни "компетенція" і "компетентність" трактуються по-різному. Компетенція там розуміється у двох значеннях: 1) як коло повноважень будь-якого органу або посадової особи; 2) як коло питань, в яких дана особа володіє знаннями і досвідом [3, с. 127]. Термін "компетентний" представлений як: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) знаючий, обізнаний у певній галузі. Поняття "компетентність" має два тлумачення: 1) володіння компетенцією; 2) володіння знаннями, що дозволяють давати оцінку чому-небудь.

Головною підставою для розмежування понять "компетенція" та "компетентність" варто вважати суб'єктивний та об'єктивний фактори, які складають нерозривну єдність в діяльності індивіда. Об'єктивний фактор визначає компетенцію індивіда, оскільки встановлює сферу його діяльності, можливості, права і обов'язки, закріплені в законах, указах, положеннях та інструкціях. Суб'єктивний фактор слугує основою для компетентності індивіда, оскільки визначає його здатність до удосконалення відповідної діяльності [4].

У вітчизняній теорії комунікацій термін "компетентність" вживається в значенні "сукупність знань, нави-

чок і вмінь", як "здатність особистості до здійснення будь-якої діяльності, будь-яких дій", як "рівень сформованості міжособистісного досвіду, тобто навченості взаємодії з оточуючими, який потрібен індивіду, щоб у рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в даному суспільстві", або ж як "здатність до вибору і реалізації програм мовної поведінки в залежності від здатності людини орієнтуватися в різній обстановці, тобто вміння оцінювати ситуації з урахуванням теми, завдань, комунікативних установок, що виникають в учасників до і під час бесіди" [3, с. 129].

Англійські дослідники в структурі компетентності виділяють три рівні:

- інтегративну компетентність — здатність до інтеграції знань і навичок та їх використання у практичній життєдіяльності;

- психологічну компетентність — розвинену систему емоцій, здатну забезпечити адекватне сприйняття навколишнього світу і практичну поведінку людей;

- компетентність у конкретних сферах діяльності, що виражається в умінні працювати з людьми, долати невизначеність, реалізовувати намічені плани тощо [3, с. 130].

Британський психолог Джон Равен трактує компетентність як специфічну здатність, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній предметній сфері і включає вузкоспеціалізовані знання, особливого роду навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [5, с. 41—42]. Він вважає, що бути компетентним означає володіти набором специфічних компетентностей різного рівня, серед яких він розмежує спеціальну, соціальну та особистісну компетентність. Окрім того, Джон Равен виокремлює вищі компетентності, які характеризуються ініціативністю, здатністю організовувати людей для виконання поставлених завдань, вмінням аналізувати можливі наслідки своїх дій. Психолог наголошує, що оцінюючи компетентність індивіда у певній галузі діяльності, потрібно враховувати його власні інтереси, цілі та пріоритети. Равен зазначає, що складові компетентності проявляються і розвиваються тільки в умовах цікавої для людини діяльності, і називає їх "мотивованими здібностями".

У контексті досліджуваного питання щодо сутності компетентності, цікавим є дослідження Слюсаренко О.М., яка проводить критеріальну діагностику компетентності [6].

Вона зазначає, що компетентність коректно визначати через ефективність та дієздатність, тобто спроможність виконати на належному рівні певне завдання, місію, роботу тощо. За її словами, парадигма компетентності віддзеркалює вміння розв'язувати реальні проблеми, бути фахівцем у конкретній сфері діяльності, забезпечувати необхідний результат [6, с. 288—289].

Як зазначає Слюсаренко О.М., компетентність є самостійно реалізованою спроможністю, зумовленою набутими знаннями та життєвим досвідом, цінностями і здібностями, розвинутими в результаті пізнавальної діяльності та освітньої практики. Компетентність як ознака особистості є ширшою за знання, вміння та навички, бо містить у собі всі ці поняття як необхідні сутнісно-функціональні складові. Автор наголошує, що компетентність передбачає володіння та вмінє користування знаннями, вміннями та навичками, а не просто їх "формально-механічну" наявність [6, с. 290].

Згідно її розуміння, ядром компетентності є діяльнісні спроможності, основним компонентом яких є досвід, що зумовлює інтеграцію засвоєних індивідом способів та прийомів розв'язання проблем в єдине ціле. Слюсаренко О.М. підсумовує, що "компетентність передбачає не стільки наявність значного обсягу знань і досвіду, скільки вміння актуалізувати ці знання та вміння в потрібний момент з метою реалізації своїх професійних функцій" [6, с. 290].

Проведений Садохіним О.П. аналіз літератури з питань компетентності показує неоднозначність та багатоструктурність поняття "компетенція" і "компетентність". Проте він виділяє наступні особливості співвідношення цих понять:

- компетенція і компетентність знаходяться в тісному взаємозв'язку, оскільки взаємно передбачають один одного;
- компетентність є похідною від компетенції, але вона має певну специфіку, оскільки характеризує окремого суб'єкта як носія компетенції;

- ступінь розвиненості особистісних характеристик суб'єкта компетенції визначає рівень його компетентності;
- кількість і якість професійних і спеціальних знань суб'єкта виступають передумовою ефективної реалізації його компетентності [3, с. 131].

Науковець виводить формулу, де компетентність передбачає сукупність знань, вмінь та навичок, котрі дозволяють суб'єкту ефективно вирішувати питання та здійснювати необхідні дії в певній сфері життєдіяльності, а компетенція розглядається як сукупність об'єктивних умов, які визначають можливості та кордони реалізації компетентності індивіда.

Термін "міжкультурна компетентність" з'явився у ході вивчення особливостей міжкультурної комунікації та виведення її в окрему наукову галузь.

Відомо, що після Другої світової війни, США взяли на себе роль світового політичного та економічного лідера та почали впроваджувати низку програм для допомоги у відновленні країн, що постраждали внаслідок війни (наприклад, План Маршала, який передбачав підтримку Англії, Франції, Італії та Німеччини). Окрім того, вони взяли на прямок на розвиток країн Латинської Америки, Африки та Азії шляхом надання технічної допомоги. Більшість реалізованих програм зазнали невдачі, що зумовило втрату великих коштів. Причиною цьому було неврахування під час розробки проєктів культурних особливостей країн, що визначали специфіку їх політичної, економічної, технічної структури [7, с. 59—62].

У той час американські дипломати для отримання дипломів вивчали тільки історію та політичний устрій своєї країни. Натомість, перебуваючи в іноземній країні, мову, культуру, специфіку укладу країни перебування вивчали самостійно. Все це спричиняло їх низький професійний рівень і неможливість якісного виконання поставлених завдань. Таким чином, у 1946 році Конгрес США видав указ щодо створення Інституту дипломатичної служби, персонал якого складався із лінгвістів та антропологів, котрі забезпечували підготовку працівників дипломатичних служб до початку і під час своєї роботи. Одним з провідних антропологів Інституту був Едвард Холл, який вперше визначив поняття "міжкультурна комунікація", розпочав аналіз невербальної комунікації і написав свою відому книгу "Тиха мова" (1959) [7, с. 62—64]. Він першим сформулював парадигму міжкультурної комунікації.

Становлення міжкультурної комунікації як самостійного наукового напрямку супроводжувалось проведенням активних досліджень у цій сфері та виданням книг такими дослідниками як, Ед Сміт (Smith 1966), Ларі Самовар і Річард Портер (Larry Samovar and Richard Porter 1972), Джон Кондон та Фаті Юсеф (John Condon and Fathi Yousef 1975), Вільям Б. Гудикунст та Юнг Юн Кім (William B. Gudykunst and Young Yun Kim 1984, 1992, 1997) та інші [7, с. 73—74]. Окрім того, уже з середини 1960-х років низка університетів Америки запровадили курси з міжкультурної комунікації, а згодом вчені, котрі спеціалізувались у цій сфері, почали отримувати наукові ступені. З 1977 року публікується журнал у галузі міжкультурної комунікації "Міжнародний журнал з міжкультурних відносин"; створюється Асоціація міжкультурної комунікації.

Е. Роджерс та Т. Стейнфатт стверджують, що "заявлена або замовчана ціль більшості досліджень, навчань та викладання у сфері міжкультурної комунікації є підвищення міжкультурної компетентності індивідів" [7, с. 221]. Ця мета була очевидною ще з початку розвитку галузі міжкультурної комунікації у 1950-х роках в Інституті дипломатичної служби.

Зазначені дослідники визначають міжкультурну компетентність як рівень (ступінь), на якому індивід здатен ефективно та на належному рівні обмінюватись інформацією з індивідами, що належать до іншої культури.

Девід Мацумото компетентність в міжкультурній комунікації називає "міжкультурно-комунікативною компетентністю" і визначає її як здатність здійснювати ефективну комунікацію в міжкультурному контексті [8].

Німецький дослідник А. Кнапп-Поттхофф розглядає міжкультурну компетентність як "комплекс аналітичних і стратегічних здібностей, котрі розширюють інтерпретаційний спектр індивіда в процесі міжособистісної взаємодії з представниками іншої культури" [9].

Ми поділяємо думку Садохіна О.П. щодо розмежування у західній антропології розгляду міжкультурної компетентності відбувається у двох аспектах:

- 1) як здатність сформувати в собі чужу культурну ідентичність, що передбачає знання мови, цінностей, норм, стандартів поведінки іншого комунікативного співтовариства. При такому підході засвоєння максимального обсягу інформації та адекватного знання іншої культури є основною ме-

тою процесу комунікації. Таке завдання може бути поставлене для досягнення акумуляції, аж до повної відмови від рідної культурної приналежності;

2) як здатність досягати успіху при контактах з представниками іншої культурної спільноти навіть при недостатньому знанні основних елементів культури своїх партнерів. Саме з цим варіантом міжкультурної компетентності доводиться найчастіше стикатися в практиці комунікації [3, с. 133].

Російський дослідник розуміє міжкультурну компетентність як сукупність соціокультурних та лінгвістичних знань, комунікативних вмій та навичок, за допомогою яких будь-який суб'єкт культури може успішно спілкуватися з носіями інших культур на усіх рівнях міжкультурної взаємодії [1—3]. На його думку, поняття "міжкультурна компетентність" перш за все пов'язане з об'ємом і якістю інформації про уявлення і цінності іншої культури. Окрім того, у своїх дослідженнях він зазначає, що володіння міжкультурною компетентністю дозволяє в процесі міжкультурної комунікації адекватно оцінювати ситуацію, ефективно використовувати вербальні і невербальні засоби, втілювати у практику комунікативні наміри і перевіряти результати комунікації за допомогою зворотного зв'язку.

Досліджуючи психологічні особливості міжкультурної компетентності, Маргарита Авдєєва трактує її як провідну інтегративну складову професійної діяльності, яка проявляється в міжкультурній сенситивності, комунікативній технологічності, здатності до самоконтролю та саморегуляції [10].

Фурманова В.П. вважає, що міжкультурна комунікація передбачає сукупність фонових знань і здібностей до їх адекватного застосування в умовах певного культурного контексту на основі порівняння двох і більше культур [11, с. 44].

Девід Мацумото у книзі "Психологія і культура" розкриває 52 фактори, які характеризують міжкультурну компетентність, більшість з яких стосуються особистісних характеристик індивіда [8]. Ось деякі з факторів, що безпосередньо стосуються вмій індивіда в процесі міжкультурної комунікації:

- здатність пристосовуватися до різних культур;
- здатність діяти в різних суспільних системах;
- здатність налагоджувати міжособистісні відносини;
- усвідомлення значимості культурних відмінностей;
- відсутність етноцентризму;
- культурна емпатія.

У процесі міжкультурної комунікації партнери переслідують певні цілі, для досягнення яких використовують низку прийомів та способів, які дозволяють їм досягти поставлених цілей. Сукупність цих знань і прийомів утворюють основу міжкультурної компетентності, головними ознаками якої є:

- відкритість до пізнання чужої культури і сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних відмінностей;
- психологічна настроєність на кооперацію з представниками іншої культури;
- вміння розмежовувати колективне та індивідуальне в комунікативній поведінці представників інших культур;
- здатність долати соціальні, етнічні та культурні стереотипи;
- володіння набором комунікативних засобів та правильний їх вибір в залежності від ситуації спілкування;
- дотримання норм етикету в процесі комунікації [3, с. 133].

Розглянемо структуру міжкультурної компетентності. Гудикунст (Gudykunst) запропонував модель міжкультурної компетентності, яка складається з трьох основних компонентів: мотиваційні фактори, фактори знань та фактори навичок [8]. Перший компонент передбачає потреби учасників інтеракції та їх взаємний потяг, соціальні зв'язки, уявлення про самого себе і відкритість для нової інформації. Фактори знань складаються з очікувань, спільних інформаційних мереж, уявлення про більш ніж одну точку зору, знання альтернативних інтерпретацій і знання подібностей та відмінностей. До третього компоненту відноситься здатність проявляти емпатію, бути толерантним до багатозначності, адаптувати комунікацію, створювати нові категорії, видозмінювати поведінку та збирати потрібну інформацію.

До структури міжкультурної компетентності Байрам (М.Вугам) відніс наступні компоненти:

- здатність долати непорозуміння, що виникають у процесі міжкультурної взаємодії;
- здатність пояснювати помилки міжкультурної взаємодії;
- бажання та готовність відкривати нове;
- здатність отримувати знання про іншу культурну дійсність та використовувати їх, проникати в іншомовну культуру;
- здатність встановлювати і підтримувати зв'язок між рідною та іншомовною культурою;
- приймаючи специфіку чужої культури, критично оцінювати свою;
- допитливість та відкритість у відношенні до інших індивідів;
- готовність приймати інші думки;
- здатність визначати рівень етноцентризму;
- здатність до подолання етноцентричних установок та забобонів [12, с. 15].

Кнапп-Поттхофф визначив наступні компоненти міжкультурної компетентності:

- афективні (емпатія, толерантність);
- специфічні (знання своєї та чужої культури);
- загальні (знання про культуру та комунікацію);
- міжкультурна обізнаність [9].

Останній компонент передбачає усвідомлення залежності людських суджень від культурної специфіки та меж, в яких можливі міжкультурні відмінності, розуміння принципів міжособистісної комунікації, а також стратегії, спрямовані на дію, навчальні і дослідницькі стратегії розширення і диференціації знань про чужу культуру.

Трактуючи міжкультурну компетентність як сукупність знань, навичок та вмій, за допомогою яких індивід може успішно спілкуватися з партнерами з інших культур як на побутовому, так і професійному рівні, Олександр Садохін розділяє її на три групи елементів — афективні, когнітивні і процесуальні [3, с. 133—134].

До афективних елементів відносяться емпатія і толерантність, які не обмежуються лише рамками довірливого ставлення до іншої культури. Вони утворюють психологічний базис для ефективної міжкультурної взаємодії.

До групи когнітивних елементів відносять культурно-специфічні знання, які стають основою для адекватного тлумачення комунікативної поведінки представників іншої культури, як базис для запобігання непорозуміння і як підставу для зміни власної комунікативної поведінки в інтегративному процесі.

Процесуальні елементи міжкультурної компетентності передбачають стратегії, які конкретно застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів.

Як зазначає автор, формування навичок компетентної міжкультурної комунікації вимагає від її учасників розуміння того, що, коли і як він може і повинен сказати або зробити. Для успішної реалізації цих установок їм необхідні: соціокультурні (контекстні) знання, комунікативні навички та вміння, а також мовні знання [3, с. 135].

Соціокультурні знання ("що") формуються в результаті соціального та особистого досвіду індивіда і складають фонові знання про світ. Справа в тому, що представники інших культур у процесі спілкування ведуть себе по-різному і незнання особливостей національно-культурної специфіки призводить до комунікативних невдач і конфліктів. Найчастіше комунікативні конфлікти виникають у поведінковій сфері, що включає невербальні засоби спілкування, народні традиції, манери привітання та інше.

Комунікативні навички та вміння ("коли і кому") є сукупністю способів вираження ідей, думок, почуттів, переживань, способів впливу на партнерів та співрозмовників, які використовуються в процесі спілкування з метою досягнення цілей комунікації. Цей тип знань є результатом усього попереднього досвіду спілкування з представниками інших культур. Він включає в себе знання різноманітних моделей і типів поведінки, що використовуються для успішного досягнення цілей комунікації. На практиці це означає, що суб'єкт комунікації повинен вміти: ефективно формувати свою комунікативну стратегію; ефективно користуватися різноманітними тактичними прийомами комунікації; ефективно представляти себе як учасника комунікативного процесу.

Мовні знання ("як") є інструментом пізнання як своєї, так і іншої культури, тому знання мови іншої культури є необхідною умовою міжкультурної компетентності, оскільки забезпечує адекватне розуміння культурних особливос-

тей відповідної країни. Знання мови дозволяє індивіду адаптувати свою поведінку до поведінки партнерів, а це означає, що у нього формується більш висока здатність до міжкультурної комунікації, тобто до адекватного взаєморозуміння учасників комунікації, що належать до різних культур. Знання мови формує й особистісні якості суб'єкта комунікації — відкритість, терпимість і готовність до спілкування з представниками іншої культури.

Зауважимо, що в зарубіжній літературі окрім вище зазначених навиків міжкультурної компетентності часто додаються психологічні знання як вираження реакції індивіда на чужу культуру, що отримало назву "міжкультурної сенситивності", яка передбачає комунікабельність, відкритість та здатність легко та швидко вступати в психологічно близьку взаємодію з співрозмовником [5; 7; 8].

Аналізуючи сутність та складові частини міжкультурної компетентності, Крістін Беннетт (С. Bennett), робить такі висновки:

- мова знаходиться в центрі культури і пізнавальної здатності;

- ефективність мультикультурного спілкування людей можна удосконалити шляхом розвитку культурної обізнаності, а саме здатність впізнавати культурні відмінності у своїх власних сприйняттях;

- існують певні типи людської поведінки, які переступають фахові бар'єри;

- категорії існування різних культур в одному суспільстві є достатньо підтвердженими статистично для того, щоб бути ідентифікованими, визначеними і стати аспектом вивчення;

- індивіди можуть утримувати психологічний баланс між гордістю за свою культуру та повагою до відмінних від їхньої культури [13, с. 294].

Гудикунст, говорячи про три типи факторів міжкультурної компетентності (мотиваційні фактори, фактори знань та фактори навиків), стверджував, що вони впливають на рівень невизначеності в ситуації і рівень тривоги чи стресу, який фактично відчувають учасники міжкультурної взаємодії. На думку автора ці три компоненти впливають на те, на якому рівні учасники міжкультурної взаємодії "вдумуються" в комунікативний епізод, наскільки вони осмислено аналізують власну і чужу поведінку, а також наскільки вони адекватно планують та інтерпретують взаємодію у ході її розвитку. Згідно його моделі, високий рівень вдумливості зменшує невизначеність і тривогу, що приводить до ефективної комунікації [8].

ВИСНОВКИ

Виходячи з аналізу опрацьованої літератури зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо сутності міжкультурної компетентності, робимо висновок, що для досягнення ефективної міжкультурної комунікації, знання та вміння є необхідними компонентами, але не вичерпними. Знання та вміння в контексті міжкультурної взаємодії мають поєднуватися з відкритістю, гнучкістю власного мислення, а також із вмотивованим бажанням здійснювати ефективну комунікацію й успішно вибудовувати взаємини.

Формування міжкультурної компетентності передбачає готовність індивіда до взаємодії з іншими системами культурної орієнтації та базується на повазі інших культурних цінностей. Міжкультурна компетентність є здатністю розпізнавати, поважати і ефективно використовувати відмінності в сприйнятті, мисленні і поведінці своєї і чужої культури у міжкультурних контактах.

Розглянувши основні характеристики компетентності та її відмінності від поняття "компетенція", виявлено, що компетентність є похідною від компетенції і характеризує окремого суб'єкта як носія компетенції.

Володіння компетентністю передбачає дотримання низки принципів, цінностей, норм і правил, пов'язаних з визначальними для певної ситуації умовами, і при цьому досягнення наміченої цілі. Компетентність є самостійно реалізованою спроможністю, зумовленою набутими знаннями та життєвим досвідом, цінностями й здібностями, розвинутими в результаті пізнавальної діяльності та освітньої практики.

Будь-які дослідження в сфері міжкультурної компетентності у прямому чи прихованому сенсі мають на меті підвищення рівня міжкультурної компетентності індивідів.

Розкрито основні ознаки та складові структури міжкультурної компетентності, серед яких відкритість до пізнання чужої культури, здатність до сприйняття міжкультурних відмінностей комунікантів, усвідомлення зна-

чимості культурних відмінностей, здатність долати непорозуміння, що виникають у процесі міжкультурної взаємодії, настроєність на кооперацію з представниками іншої культури, вміння розмежовувати колективне та індивідуальне в комунікативній поведінці представників інших культур, здатність отримувати знання про іншу культурну дійсність та використовувати їх, здатність встановлювати і підтримувати зв'язок між рідною та іншою культурою, допитливість та відкритість у відношенні до представників інших культур, здатність долати соціальні, етнічні та культурні стереотипи, здатність визначати рівень етноцентризму, здатність до подолання етноцентричних установок, володіння набором комунікативних засобів та правильний їх вибір у залежності від ситуації спілкування тощо.

У процесі міжкультурної комунікації партнери переслідують певні цілі, для досягнення яких використовують сукупність знань, прийомів та способів, які дозволяють їм досягати поставленої мети. Вміння ефективно формувати комунікативну стратегію, вправно використовувати комунікативні технології, проявляти себе як активного і відкритого учасника міжкультурного комунікативного процесу складає основу міжкультурної компетентності.

На даний час будь-яке ґрунтовне дослідження проблематики міжкультурної взаємодії можливе тільки через призму компетентнісного підходу, який передбачає формування у індивіда знань, вмінь та навиків, необхідних для успішної реалізації певних професійних чи особистісних цілей або побудови ефективної взаємодії з індивідами, що належать до інших культур.

Література:

1. Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Культурология. Теория культуры: учеб. пособие для вузов. — 2-е изд. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. — 365 с.
2. Садохин А. П. Компетентностный подход в диалоге культур: сущность и базовые показатели // Межкультурный и межрелигиозный диалог в целях устойчивого развития. Материалы международной конференции. — М.: Изд-во РАГС, 2008. — С. 251—255.
3. Садохин А.П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования // Социальные коммуникации. Журнал социологии и социальной антропологии. — 2007. — Том X. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/678095/>
4. Новикова О.С. Межкультурная компетентность в глобализирующемся мире [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bazaluk.com/conference/193/comments.htm/>
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. — М.: Когито-Центр, 2002. — 396 с.
6. Слюсаренко О.М. Кваліфікаційна критеріальність компетентності: понятійно-методологічні аспекти // Компетентність в освітніх запитах. Філософія ОСВІТИ. — 2009. — № 1—2 (8) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/philedu/2009_1_2/21.pdf
7. Everett M. Rogers, Thomas M. Steinfatt. Intercultural Communication. — Waveland Press, Inc. Prospect Heights, Illinois, 1999. — 292 p.
8. Дэвид Мацумото. Психология и культура. — 1-е издание 2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://krotov.info/lib_sec/13_m/maz/umoto_0.htm
9. Knapp K., Knapp-Potthoff A. Interkulturelle Kommunikation // Zeitschrift fur Fremdsprachenforschung. 1990. — № 1. — S.83.
10. Авдеева М.В. Межкультурная коммуникативная компетентность сотрудников органов внутренних дел в сфере международного сотрудничества: диссертация. канд. психол. наук: 19.00.05 / Маргарита Валерьевна Авдеева. — М., 2007. — 276 с.
11. Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранному языку / В.П. Фурманова. — Саранск: Изд-во Морд. ун-та, 1993. — 131 с.
12. Byram M., Zarate G. Investigating Cultural Studies in Foreign Language Teaching. — Clevedon, Philadelphia, cop. 1991. — 219 p.
13. Bennett Christine I. Comprehensive multicultural education: theory and practice. — Boston: Allyn and Bacon, 1990. — 413 p.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2012 р.